

מבט על, גיליון 801, 2 במארכס 2016

הבחירות באיראן – מפגן תמיכה בדרכו של רוחאני

סימה שיין

הבחירות שהתקיימו בשבוע שעבר למועצת המומחים ולפרלמנט באיראן היו מבחן ראשון למנהיגותו של הנשיא חסן רוחאני מאז שנחתם הסכם הגרעין בין איראן למעצמות ובעקבותיו הסרת הסנקציות. אחוז הצבעה הגבוה – כ-60 אחוזים מכלל הזכאים להצביע, למעלה משעור ההצבעה בבחירות הקודמות – אילץ את השלטונות להאריך את משך ההצבעה במספר שעות מעבר לשעת סגירת הקלפיות שנקבעה מלכתחילה.

משמעות המושג "בחירה" באיראן אינה כזו המוכרת במערב. מבין האלפים שנרשמו כמועמדים, רק מי שעבר את הסינון של מועצת שומרי החוקה (12 אנשי דת הממונים על ידי המנהיג העליון עלי ח'מנאי) יכולים היו להתמודד. הפסילה רחבת ההיקף בתהליך אישור המועמדים עוררה עימות פומבי חריף באיראן, שאותו הובילו חסן רוחאני אישית ופטרונו עלי רפסנג'אני ואשר אילץ את מועצת שומרי החוקה לחזור ולבדוק את הפסילות ולהכשיר חלק מהמועמדים שנפסלו.

על פי התוצאות, שינוי משמעותי חל במאזן הכוחות בשני הגופים שלגביהם התקיימו הבחירות: חשיבותה של מועצת המומחים, הנבחרת לשמונה שנים ובה 88 חברים, נובעת מהיותה הגוף המוסמך להחליט בבוא היום על יורשו של המנהיג. על פי תוצאות ראשוניות ומפתיעות, במקום הראשון מוביל את הרשימה רפסנג'אני ומעל חמישים אחוזים מחברי המועצה הם אנשי המחנה המתון, שהצליחו לכרסם משמעותית בכוחם של השמרנים הקיצונים ששלטו בגוף זה קודם לכן. המתונים זכו במעל לחמישים אחוזים במג'לס – הפרלמנט, המונה 290 נציגים. בין סמכויותיו המרכזיות של המג'לס אישור מינוי שרים, אישור תקציב, וכן היכולת לזמן את הנשיא ושריו לשימועים ואף להצביע אי-אמון בהם.

חלוקת הקבוצות הפוליטיות באיראן לשמרנים, מתונים ורפורמיסטים, גם אם אינה משקפת במדויק את מאפייני האישים המשתייכים אליהן והיא אף זכתה ללעג מצד המנהיג העליון, עדיין מבחינה בין שני גושים מרכזיים בזירה הפוליטית באיראן: המחנה התומך במדיניות שמוביל רוחאני בתמיכתו הפומבית של רפסנג'אני, והמחנה הקיצוני יותר, המובל על ידי משמרות-המהפכה בתמיכה חלקית של המנהיג העליון. שני המחנות חלוקים ביניהם בשורה של סוגיות עקרוניות, החל מהיחס להסכם הגרעין, דרך היחס לארצות הברית, והמשך בדגשי המדיניות הכלכלית שיש לנקוט.

הנשיא רוחאני, כפי שהבטיח לציבור ערב בחירתו בשנת 2013, ראה חשיבות עליונה בהשגת הסכם גרעין כדי להביא להסרת הסנקציות ולפתוח את איראן להשקעות זרות. תפיסת עולמו זו אינה נובעת מאהדה למערב או לתרבותו, אלא מקריאה נכוחה של המצב הכלכלי והשפעתו על הציבור ובעיקר על הדור הצעיר, שהיה הנפגע העיקרי מרמת האבטלה הגבוהה, האינפלציה והבידוד הבינלאומי. מנגד, המחנה השמרני-קיצוני התנגד לוותרים, שלדעתו איראן קיבלה על עצמה בהסכם הגרעין. מחנה זה רואה כיום בחשש גובר את האפשרות, שהפתיחות הכלכלית למערב תביא בעקבותיה גם חדירה תרבותית, אשר מצדה תשפיע בעיקר על הדור הצעיר ובעתיד תביא לשינוי אופייה המהפכני של איראן. המנהיג העליון חמנאי, המחזיק אף הוא בתפיסות אלה, חוזר ומדגיש את הצורך להישמר מהשפעת המערב והוא ממשיך להגדיר את ארצות הברית כאויב הגדול של הרפובליקה האסלאמית של איראן.

על רקע זה, הבחירות היוו מעין הצבעת אמון במדיניותו של הנשיא רוחאני, ותוצאותיהן היוו בעיקר אמירה ברורה של הדור הצעיר, המהווה למעלה מ-60 אחוזים מציבור המצביעים, שרוצה לתת לנשיא את הכלים הפוליטיים לממש את הבטחת הבחירות שלו ל"עתיד טוב יותר". כדי לממש את הבטחותיו אלה זקוק רוחאני לפרלמנט מתון יותר, שיאפשר לו לקדם את הצעדים

הכלכליים שהוא מתכנן, ובכלל זאת צמצום חלקם של משמרות-המהפכה בכלכלה האיראנית, מאבק בשחיתות שהגיעה לממדים חמורים ועידוד השקעות זרות שהמשק האיראני כה זקוק להן. בהקשר הישראלי, השאלה המרכזית היא האם הצלחת המחנה המתון בהובלת רוחאני בבחירות תביא גם לשינוי במדיניות האזורית של איראן. הגורם המוביל בתחום זה הינם משמרות-המהפכה, המעורבים עמוקות בלחימה בסוריה, אחראים לקשר עם חזבאללה, מעורבים בלחימה בעיראק ובסיוע לחיזותים בתימן. עד כה, הנשיא רוחאני לא היה מעורב יתר על המידה בתחומים אלה, וספק רב אם התחזקות מעמדו בזירה הפנימית בעקבות הבחירות אכן תאפשר לו לתרגם זאת גם למעורבות גדולה יותר במדיניות האזורית. חלק מההישגים שהמערב וארצות הברית בפרט קיוו לקצור מהסכם הגרעין היה השתלבותה של איראן באזור כשחקן חיובי, שיתרום לייצובו. זאת, במיוחד בשל תפקידה המרכזי בסוריה, בעיראק, בתימן ובלבנון. אולם, אין זה מקרה שהמנהיג העליון אסר על צוות המשא ומתן בנושא הגרעין לנהל כל דיאלוג בסוגיות אזוריות, והוא ממשיך לתמוך בעמדותיהם של משמרות המהפכה והשמרנים הקיצוניים בזירה הפוליטית, החותרים להעצים את השפעתה של איראן באזור באופן שיסייע לקדם את האינטרס העליון, לתפיסתם, שהוא צמצום, עד כדי סילוק ההשפעה והנוכחות האמריקאית במרחב.

לפיכך, אין לצפות בטווח הזמן הקרוב שינויים במדיניות האזורית של איראן. הצהרתו של שגריר איראן בלבנון בדבר כוונה להעניק סיוע כספי למשפחות המפגעים הפלסטינים ולמשפחות שבתיהן יהרסו, הינה אות לכך. מבחינתה של ישראל, אין הבדל גדול בין העמדות שנוקט המחנה הרדיקאלי באיראן כלפיה, לבין אלה של המחנה המוגדר מתון. היה זה רפסנג'אני עצמו, שקבע, אמנם במשתמע, שפצצת גרעין אחת תספיק להרוס את ישראל. עם זאת, לטווח הבינוני והארוך, אם יצליח רוחאני לקדם את סדר-היום הכלכלי שלו ואת הפתיחות למערב שאותה הוא רואה כהכרחית לשיפור הכלכלה, יש מקום שישראל תדרוש מידידותיה במערב להפעיל גם את השפעתן למיתון העמדות האיראניות כלפי ישראל.

בסיכומו של דבר, המחנה השמרני-מתון והפרגמטי באיראן זכה בהישג מרשים ביותר בשני גופי שלטון, שחשיבותם רבה; מועצת המומחים תהיה, קרוב לוודאי, הגוף שיחליט בשנים הקרובות על אודות זהותו של המנהיג הבא, והרוב המתון שמאייש גוף זה ישאף לבחור במנהיג שמשקף את דעותיו. בהקשר זה יש לזכור כי רוחאני, בהיותו איש דת, עשוי לראות את עצמו מועמד מתאים לתפקיד המנהיג העליון בבוא היום. בפרלמנט – המג'לס – הרוב שהשיג המחנה הפרגמטי יאפשר לו לקדם את מדיניותו הכלכלית, כשהמטרה העומדת לנגד עיניו הינה הצעדתה של המדינה לפיתוח וקידמה לאחר שנים ארוכות של סנקציות שפגיעתן הייתה קשה.

עם זאת, אין מדובר בסוף פסוק, ההתמודדות הפוליטית בין גורמי הכוח המרכזיים באיראן לא הוכרעה. מצד אחד, ההישג בבחירות, המתווסף להישג של הסכם הגרעין והסרת הסנקציות, מחזק את מעמדו של רוחאני לקראת הבחירות לנשיאות שיערכו בשנה הבאה. ומצד שני, נכונו לו עוד מאבקים פוליטיים קשים מול השמרנים-הקיצוניים. אלה אינם מתכוונים לוותר על עמדות הכוח שלהם בזירה הכלכלית ועל עמדותיהם המדיניות והאידיאולוגיות, והם ישאפו לאתגר את רוחאני בתחומים שבהם השפעתם עדיין חזקה, בדגש על הזירה האזורית — שם הם גורם הכוח המרכזי.